د بلوڅ قوم سیاسي مبارزه او له پښتنو سره ګډ ستراتیژیک برخلیک

انجنیر شیر ساپی ۲۰۲۶/۱۰/۰۴

مقدمه

د بلوڅانو غیور او مېړنی قوم د اسیا د سویل او لوېدیځ په تاریخي جغرافیه کې یو له خورا پخوانیو، اصیلو او د بډایه کلتور لرونکو قومونو څخه شمیرل کېږي. دا مېلمه پاله او سرلوړی قوم، چې د خپل همت، تاریخي هویت او ځانګړو دودونو له امله پېژندل شوی، له زرګونو کلونو راهیسې په یوه ستره او ستراتیژیکه جغرافیه (بلوچستان) کې مېشت دئ، چې نن ورځ د پاکستان، ایران او افغانستان په سرحدي سیمو کې وېشل شوې ده. د بلوڅ قوم تاریخ په مستقیم یا غیر مستقیم ډول د بشر د لومړنیو او خورا پخوانیو تمدنونو، لکه د "مهرګړ" او د "سیند د درې" له لرغونو کلتوورونو سره اوبدل شوی دئ. دغه سرتېری قوم نه یوازې د سختو جغرافیایي شرایطو په وړاندې خپل کلتوري اصالت او ژبه (بلوچي) ژوندی ساتلې، بلکې په سیمه ییزو سیاسي، ټولنیزو او اقتصادي معادلو کې یې هم تل یو اغېزمن او کلیدي رول لوبولی دئ. په دې مقاله کې هڅه شوې چې د بلوڅو قوم د تاریخي مخینې، جغرافیایي موقعیت، کلتوري ځانګړتیاوو او د هغوی د ټولنیز ژوند پر بېلابېلو اړخونو رڼا واچول شي.

بلوچستان د تاریخ په تله کې

د ژبپوهني او اروا‌پوهني د څېړنو له مخې، بلوڅان د شمال-لوېدیځ هند په نیمه قاره کې یو مستقل توکم دئ. قومي ریښې له سیمه ایزو خلکو سره تړاو لری، او له لرغونو زمانو د ننني بلوچستان سیموکې ژوند کوي. د بلوچستان خاوره د نړۍ یو له تر ټولو زړو تمدنونو څخه ده. لکه: د مهرګړ تمدن او سیند د درې تمدن چې تاریخ یې تر ۹۰۰۰ کاله رسیږي.

د مهرګړ تمدن (Mehrgarh) په سهیلي آسیا کې د انسانانو د لومړنیو دایمي مېشتېدنو، کرنې او مالدارۍ یو له ترټولو پخوانیو او مهمو تاریخي مرکزونو څخه دئ. دا لرغونی سایټ د اوسني پاکستان هېواد د بلوچستان ایالت په کچي دښته (Kachi Plain)کې، د بولان درې (Bolan Pass) ته نږدې موقعیت لرئ.

لرغونتوب: د رادیوکاربن ازمویني ښیي چې د مهرګړ لومړنۍ دورې نږدې ۷۰۰۰ کاله مخکې له مېلاده (نږدې ۹۰۰۰ کاله پخوا) پیل شوې وې او تر ۲۵۰۰ ق.م پورې یې دوام درلود. دا په دې معنی ده چې مهرګړ د مصر د اهرامونو او په اروپا کې د ستون هینج (Stonehenge) په څېر اثارو څخه هم ډېر پخوانی دئ.

د پوهانو په اند، د مهرګړ تمدن د مشهور سیند درې تمدن (Indus Valley Civilization) لکه موهنجودارو او هراپا بنسټ او مخکښ ؤ. نږدې په ۲۶۰۰ مخکې له مېلاده، کله چې د اقلیم د بدلون له عمله د بلوچستان سیمه وچه شوه، د مهرګړ خلکو دا سیمه پرېښوده او د سیند سِیند (Indus River) زرغونو دښتو ته یې کډه وکړه ترڅو هلته نوي او لوی ښارونه ودان کړي. د سیند درې تمدن (Indus Valley Civilization) د نړۍ یو له **دریو لومړنیو او سترو تمدنونو** (د مصر او بین النهرین ترڅنګ) څخه دئ. دا تمدن د ۳۳۰۰ څخه تر ۱۳۰۰ مخکې له مېلاده (تقریباً د نن څخه ۵۰۰۰ کلونه پخوا) په خپل اوج کې ؤ. موقعیت : دا پراخه تمدن د اوسني پاکستان (اکثره برخه)، شمال غربي هند او د افغانستان په ځینو سیمو (لکه د شورتوغی سایټ[د امو سِیند ساحه]) کې د سیند (Indus) د سِیند او د هغې د مرستیالو سیندونو په اوږدو کې خپور ؤ.

د بلوچستان او زموږ د سیمې تاریخ په ربښتیا هم د مهرګړ او ورته نورو تمدنونو له امله خورا بډای او د نړۍ له پخوانیو زانګوګانو څخه دئ، چې متاسفانه ډېر کم بحث پرې شوی دئ.

جغرافیایي ویش: د بلوڅ لرغوني قوم چې اوس په پاکستان، ایران او افغانستان کې میشت دئ. هغوی د ډیورنډ او سرحدي کرښو په دواړو غاړو په دریو هېوادونو کې وېشل شوي دي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

پاکستان - بلوچستان، سند او پنجاب صوبې: د بلوڅانو تر ټولو لوی مرکز دئ چې اکثریت یې د بلوچستان په ایالت کې اوسیږي.
ایران - سیستان او بلوچستان ولایات: د ایران په سویل ختیځ کې مېشت دي.
افغانستان - نیمروز، هلمند او کندهار ولایتونه: په سویل لوېدیځو دښتو او سیمو کې مېشت دي.
ډیاسپورا - یو مېلیون ته نږدې بلوڅان په عمان او د خلیج په نورو هېوادونو کې هم ژوند کوي .
نفوس: د بلوڅانو نفوس او څمکني بشپړتیا په اړه، د لاسرسي وړ معلومات نسبتاً محدود دئ، او ډیری یې زاړه احصاییې دي. له هغو معلوماتو سره سم چې موندل شوي، د پوښتني په برخو کې دقیق ځواب ویل ستونزمن دئ. په یو باوري سرچینه کې د پاکستان د بلوچستان ایالت په اړه د ۲۰۲۳ کال احصایه ذکر شویدئ:
د ایالت ټول نفوس : شاوخوا 7.167 ملیون کسان، چې د پاکستان د ټول نفوس له ٪ 4 څخه لږ جوړوي.
د بلوڅي وګړو شمیر په دې ایالت کې شاوخوا 3 تر 4 ملیون اټکل شوی، چې په عمده توګه د ایالت په سویلي او مرکزي برخو کې میشت دي. په نورو هیوادونو کې لکه، په ایران او افغانستان کې هم د بلوڅي وګړو برخې شتون لري، خو د دوی دقیق شمیر په دې سرچینه کې ندئ ذکر شوی. د اټکلونو له مخې د بلوڅانو ټولیز نفوس په نړۍ کې د ۱۵ څخه تر ۲۲ میلیونو په شاوخوا کې دئ. د نفوس وده او د احصایي د معیارونو توپیر ممکن د اوسني واقعي شمیر سره لوی توپیر ولري.
د بلوڅي وګړو د ټولیز څمکني بشپړتیا په اړه معلومات نشته، یوازې د پاکستان د بلوچستان ایالت موقعیت او سیمه ذکر شوې ده. موقعیت: د پاکستان په جنوب لویدیځ کې، لویدیځ ته له ایران، شمال لویدیځ ته له افغانستان سره پوله لري، سویل ته د عرب بحیرې ته نږدې دئ.
سیمه: ۳۴۷زره مربع کیلومتره، بلوچستان د پاکستان ترټولو لوی ایالت دئ، چې د هېواد ټولټال مساحت نږدې٪ 44 جوړوي، او د طبیعي ګاز، ډبرو سکرو، مسو، سرو زرو او نورو بډایه معدني زیرمو مالک دئ.
په دې پایلو کې نه د ایران د سیستان او بلوچستان ولایات، نه د افغانستان د بلوڅي سیمې، او نه هم د بلوڅي وګړو د څمکني بشپړتیا د ټولیز انځور په اړه معلومات نشته.
مذهب :نږدې ټول بلوڅان په مذهبي لحاظ د اسلام د مبارک دین منونکي او اکثریت یې حنیفي سني مسلمانان دي.
ژبه او لهجې :د بلوڅي ژبې تر څنګ، د هغوی په منځ کې د براهوي (Brahui) ژبې ویونکي هم شته چې یو جلا دراویډي جوړښت لری خو له بلوڅي کلتور سره اوبدل شوې ده. د دوی د ژبې په اړه، برتانوي افسرانو د 19 پیړۍ په پای کې او د 20 پیړۍ په پیل کې د بلوڅي ژبې لومړني نصابونه او د قومپوهنې لومړني آثار تالیف کړل، کوم چې د اوسنیو اکادمیکو څیړنو لپاره مهم تاریخي مواد ښکاري.
ټولنیز جوړښت :بلوڅان تر ننه خپل دودیز قبیلوي سیستم ساتلی دئ. د قبیلې مشر ته "نواب"، "سردار" یا "خان" ویل کېږي. د هغوی تر ټولو مشهورې قبیلې مري، بګټي، مینګل، رند او لاشاري دي.
هنر او اقتصاد :د هغوی په کلتور کې د وړیو غالی، بې‌ساري لاسي ګنډل او خامکدوزي د نړیوال شهرت لرونکي دي او په دودیز ډول په مالدارۍ او کرنه بوخت دي.

د بلوچستان تاریخي پس منظر او د قلات خانات

د قلات خانات :(Khanate of Kalat) په ۱۷مه پیړۍ کې (په ۱۶۶۶ ز کال کې)، بلوڅانو وکولای شول خپل لومړنی رسمي ملت - دولت د "قلات خانات" په نوم تاسیس کړي. د ناصر خان اول (بلوڅ مشر) په وخت کې دا سلطنت خورا پیاوړی شو او له افغان احمد شاه بابا سره یې هم کله ناکله ستراتیژیک هوکړې لرلې .
د انګرېزانو د برید او وېش دوره : په ۱۸۳۹ ز کال کې برېتانوي استعمار پر قلات برید وکړ. هغوی د ګندمک او ډیورنډ په څېر د بېلابېلو معاهدو له لارې د بلوڅانو څمکې هم ووېشلې. د برتانوي استعمار دوره کې، د بلوچستان په شمالي او په سوېل کې د خلورو نیمه خپلواکو اماراتو (کلات، مکران، خاران، لسبیلا) ترمنځ وویشل شول.
له پاکستان سره یوځای کېدل (۱۹۴۸ ز کال) : د ۱۹۴۷ کال تر وېش وروسته، شمالي برخه پاکستان ته یوځای شوه، پداسي حال کې چې د سوېلي اماراتو مشرانو د خپلواکۍ هڅه وکړه، مګر د پاکستان مرکزي پوځ له مداخلې وروسته، دوی هم پاکستان ته د یوځای کېدو سره موافقه وکړه، او له همدې عمله د لومړي ځل لپاره د وسله والو بغاوتونو نښې

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

راځرګندې شوې په ۱۹۴۸ کال کې د قلات ریاست رسماً له پاکستان سره وتړل شو، چې له هغه وخته راهیسې د سیمه ییزې خپلواکۍ پر سر د بلوڅ ملتپالو او د پاکستان د مرکزي حکومت ترمنځ سیاسي او وسلهوالې شخړې رواني دي.

د استعمار ضد دورې بلوڅ مشرانو سیاسي لید لوری

د لرغونپوهنې، ارشیفونو او تاریخي علومو په برخه کې په وروستیو څېړنو کې(په ځانګړي ډول د ۲۰۲۵ او ۲۰۲۶ کلونو د اکاډمیکو څېړونو پر بنسټ) د استعمار ضد دورې د بلوڅو مشرانو د سیاسي لیدلوري په اړه ځو خورا نوي او جالب ټکي او حقایق روښانه شوي دي.
تاریخپوهانو ته نوي موندل شوي اسناد او د هغه وخت دورې خپروني ښیي چې د استعمار ضد مبارزه یوازې یو قبایلي غبرګون نه ؤ، بلکې خورا پرمختللی سیاسي لیدلوری ؤ. د لیکنې لپاره دا نوي ټکي ډېر مهم دي.
۱- له دودیز مقاومت څخه د عصری ملتپالنې لور ته کډه
پخوا داسې انګېرل کېده چې د انګریزانو پر وړاندې د بلوڅو مبارزه یوازې د سیمه ییزو نوابانو لخوا د خپل نفوذ ساتلو جګړه وه. خو د پوهنتونونو نوې څېړنې ثابتوي چې د شلمې پېړۍ په پیل کې د بلوڅو مشرانو تګلاره په بشپړ ډول بدله شوه. هغوی د وسلې ترڅنګ په خورا منظم ډول سیاسي سازمانونه، ګوندونه، ژورنالیزم، شعر او تاریخي حافظه د مبارزې د وسیلو په توګه وکارول ترڅو د خلکو سیاسي شعور بیداره کړي .
۲ - د قلات د ریاست "بې ساري سیاسي او تقنیني جوړښت"
د قلات د خانانو (په ځانګړې توګه د میر ناصر خان نوري له دورې راهیسې چې په نویو تاریخي لیکنو کې پرې تمرکز زیات شوی) لیدلوری دا ؤ چې بلوچستان د یوې تصادفي یا نیمګړې قبایلي ټولنې په توګه نه، بلکې د یو **بشپړ او پرمختللي دولت** په توګه معرفي کړي. نوي اسناد ښیي چې هغوی د سیمې د زبرځواکونو په کچه د یو برابر سیاسي واحد په توګه ځان پېژانده. هغوی په خپلو تشکیلاتو کې دوه جرګې لرلې چې د قانون جوړونې او مشرانو ترمنځ د واک د وېش خورا عصري مېتود ؤ.
۳ - د خان عبدالصمد خان اڅکزي او بلوڅ مشرانو ګډه سیاسي تګلاره
د بریتانوي بلوچستان په معاصرو تاریخي څېړنو کې د پښتنو د مرني مشر **خان عبدالصمد خان اڅکزي** (خان شهید) او د بلوڅو د ملتپالو مشرانو (لکه یوسف عزیز مګسي) د ګډ سیاسي لیدلوري نوي ابعاد روښانه شوي دي. نوي کتابونه لیکي چې د دوی ترمنځ د انګرېزانو د "سیستم" پر وړاندې یو ګډ او همغږی سیاسي پلان شتون درلود. هغوی یوازې د ازادۍ غوښتونکي نه وو، بلکې د دوی په سیاسي اجندا کې استازندوی حکومت، اساسي سیاسي حقونه او د ولس ټولنیز بیداري لومړیتوبونه وو.
۴ - د "دولت - محوره" لیدلوري په وړاندې انتقاد
په وروستیو کې د پخوانیو مجلو او بیانیو (لکه د ۱۹۷۰ کلونو د *جبل* جریدې چې په ۲۰۲۶-۲۰۲۵ کې وربانډې نوې څېړنې شوي) بیاکتنې ښیي چې د بلوڅو د پخواني کهول د استعمار ضد لیدلوري یوه ځانګړنه دا وه چې هغوی نه یوازې د بریتانیا د ښکېلاک ضد وو، بلکې د استعمار لخوا د پاتې شویو هغو جوړښتونو سخت مخالف وو چې د ولسونو کلتوري هویت او اقتصادي سرچینې یې له منځه وړلې. هغوی غوښتل چې د جغرافیا او کانونو پر سر د پرېکړې حق پخپله د ولس په لاس کې وي، نه د بهرنیو یا مرکزي چارواکو په واک کې.
د اوسنۍ وضعیت تحلیل : اکاډمیکې څېړنې د بلوچستان د ستونزو ریښې د درې اړخیزو رنځونو سره تړلې دي:
لومړی، د استعماري دورې څخه پاتې تاریخي جوړښتي تضادونه، او د پاکستان د دولت جوړونې په بهیر کې د بلوچانو د سیاسي استازیتوب نشتوالی او د "داخلي استعمار" روایت؛
دویم، د "سیمه ایز/ قومي ګټو" او د "عصري ملي ادغام" ترمنځ بنسټیز کړکیچ؛
دریم، د جیوپولیټیکي ابعادو ژوره مداخله: بلوچستان د "ستراتیژیک سرحدي سیمې" په توګه، په لویو ځواکونو لکه متحده ایالاتو او هند لخوا د "کمربند او سړک" نوښت سره د مقابلې او د پاکستان د نفوذ کمولو لپاره د یوې وسیلې په توګه کېل کېږي، کوم چې د دې سیمې ستونزه نوره هم ګړندۍ کوي.
د سیمې د راتلونکي ټیکاو لپاره، د پاکستان حکومت اړتیا لری چې د نظامي عملیاتو څخه هاخوا، د اقتصادي ودې، د منابعو د عادلانه تخصیص او د ځایي سیاسي مشارکت د زیاتولو له لارې د تضادونو ریښې حل کړی، مګر دا لاره د نورو هیوادونو د همکارۍ نشتوالي او د بهرنیو ځواکونو د مخنیوی له عمله ډیره ستونزمنه ده.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

د سیمې جیو- ستراتیژیک اهمیت او جغرافیایي نږدېوالي

د بلوڅ او پښتون قومونه د تاریخ په اوږدو کې د یو بل داسې ګاونډیان پاتې شوي چې برخلیک، کلتور او جغرافیا یې یو له بل سره په کلکه تړلي دي. دا یو خورا مهم او ژور بحث دئ، په لاندې ډول په منظمو او مستند ټکو کې بیان شویدئ.

۱- جغرافیایي نږدېوالی او ګډ سرحدونه

- د ډیورنډ کرښې په اوږدو کې اتصال: پښتانه او بلوڅان په یوه داسې غبرګه جغرافیا کې ژوند کوي چې له ډېرو سیمو څخه یو له بل سره نښلول شوې ده. په افغانستان کې، د قندهار، هلمند او نیمروز ولایتونه د بلوچستان له شمالي برخو (لکه چمن، پشین، کویټه او ژوب) سره اوږده ګډه پوله لري.
- د بلوچستان په داخل کې ګډ ژوند: د اوسني بلوچستان ایالت په شمالي سیمو کې پښتانه او بلوڅان د پیړیو راهیسې اوږه په اوږه ژوند کوي. د کویټې په ګډون ډېرې ښارونه د دواړو قومونو د کلتوري او ټولنیز ادغام ژندۍ بېلګې دي.
- طبیعي لارې او درې: د بولان دره (Bolan Pass) او د **خیبر دره** د تاریخ په اوږدو کې د دواړو قومونو ترمنځ د سوداګرۍ، کډوالۍ او کلتوري تبادلې اصلي لاره وه، چې د هندي نیمې وچې، افغانستان او منځنۍ اسیا ترمنځ یې د پله رول لوبولی.

۲- ستراتیژیک او جیوپولیټیک اهمیت

- سمندر ته د لاسرسي لاره: بلوچستان د پښتنو د سیمو (په ځانګړي ډول د افغانستان) لپاره د هند بحر او د عمان سیند ته ترټولو نږدې او ترټولو اسانه ځمکنۍ لاره ده. په تاریخي او معاصر وخت کې، د افغانستان تجارت تر ډېره د چمن او ګوادر د بندرونو له لارې له نړۍ سره نښلول کېږي.
- د انرژۍ او اقتصاد نړیوال کوریډور: د دواړو قومونو جغرافیا د نړیوالو اقتصادي پروژو په زړه کې واقع ده. د بېلګې په توګه:
  - د ټاپي (TAPI) ګازو نللیکه :چې له ترکمنستان څخه د پښتنو د سیمو (هرات او کندهار) له لارې د بلوڅو سیمو (کویټې) او بیا هندوستان ته غځېږي.
  - د سي پیک (CPEC) پروژه :د چین او پاکستان اقتصادي دهلیز چې د کاشغر څخه پیل، د پښتنو له سیمو تیریږي او د بلوچستان ګوادر (Gwadar) بندر ته رسیږي.
  - کاسا (CASA) ریلی خط: د مرکزي آسیا - جنوبي آسیا دهلیز ریل پټلی لاره، چې د افغانستان او پاکستان له لارې تېرېږي، د منځنۍ اسیا هیوادونه به د پاکستان له سمندري بندرونو سره ونښلوي.
  - د ایران چابهار بندر، روسان او د شمال-جنوب کوریډور(INSTC)
- طبیعي زېرمې: د بلوڅو او پښتنو سیمې د ګازو، مسو (لکه رینکو ډیک)، سرو زرو او قیمتي ډبرو له عمله د نړۍ د زبرځواکونو د پاملرنې مرکز دئ، چې دا سیمه په جیو-اقتصادي لحاظ خورا حساسه کوي.

۳- کلتوري او تاریخي پیوستون

- سرحدي دودونه او میلمه پالنه: که څه هم ژبې یې توپیر لري (پښتو او بلوچي)، خو دواړه قومونه د سختو غرنیو او دښتي سیمو د اوسېدونکو په توګه ورته کلتوري کودونه لري. د بلوڅانو "میار جلي" (ننواتی/میلمه پالنه) او "باهوټ" (پناه ورکول) په بشپړ ډول د پښتنو له "پښتونولۍ" سره ورته والي لري. کلتوري پیوندونه د ملتونو ترمنځ هغه تلپاتي او ریښتیني پلونه دي چې د سیاست له بدلونونو او تېروختونو څخه اغیزمن نه کېږي او تل د ولسونو د نږدېوالي عامل ګرځي.
- کلتوري او ټولنیز ورته والی د "کرښې" په دواړو خواوو کې یو شریک میراث :د بلوچستان او پښتونخوا ټولني، سره له دې چې په جلا ژبو ویناوال دي، د تاریخي اړیکو، ګډو کلتوري ارزښتونو او د قبیلوي جوړښتونو له پلوه ډېر سره نږدې دي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

- د قبیلوی نظام او ټولنیزو ارزښتونو ورته والی: دواړه قومونه د قبیلوي کورني جوړښت (ټولني) په بنسټ ولاړ دي، چې د مشرانو (سردار یا خان) رول یکي مرکزی دئ. یوې اکادمیکې څېړنې په ګوته کړې چې د بلوچ کېدو لپاره "ځانګړی ذهنیت" د ارزښتونو، د چلند قواعدو او د بهرنی لاسوهنې پر وړاندی د مقاومت په برخه کې، تر ډېره د پښتنو سره ګډ دئ. دا پدې معنا ده چې دواړه قومونه د ګډ تاریخي تجربې له مخې، د "دفاع" او "خپلواکی" په اړه ورته احساسات لری. دا د دواړو ترمنځ د یووالي احساس لپاره یو پیاوړی ټولنیز بنسټ دئ.
- د تاریخي تجربو ورته والی د استعمار میراث او د مرکزي حکومت سره اړیکه: په دې برخه کې د پښتنو او بلوڅانو دواړو قومونو لویه برخه د برتانوي استعمار د وېش سیاست قرباني شوې ده.
- د ډیورنډ کرښې او د ګلډسمیټ ترون: دواړه قومونه د برتانوي استعمار د ټاکل شوو پولو له امله ووېشل شول. د بلوچستان سیمه د ګلډسمیټ ترون (۱۸۷۱) او د ډیورنډ کرښې (۱۸۹۳) له مخې، د ایران، افغانستان او هند (وروسته پاکستان) ترمنځ ووېشل شوه. دې کار د دواړو قومونو د یووالي احساس ته سخت زیان واړاوه، او د دوی د "یووالي" غوښتنې یې د بهرنیو ځواکونو لخوا د ټوټه کیدو سره مخ کړې.
- د "زور یوځای کول" او د ناوتریخوالي ځواب: د بلوچستان د قلات خپلواک دولت په ۱۹۴۸ کې د پاکستان سره د یوځای کیدو په وخت کې د یوځې ځواک سره مخ شو. د پښتنو د یووالي غوښتنې هم د پاکستان د مرکزي حکومت سره د "یو واحد (One Unit)" په څېر د اداري پالیسیو له کبله، د پښتون ملي احساسات را وپارول. دواړه قومونه د مرکزي حکومت لخوا د " په زور یوځای کول" او د خپلواکی د محدودولو په تجربه کې ورته دي.

ګډ سیاسي او ستراتیژیک برخلیک: دواړو قومونو د برتانیا د استعمار په وړاندې ګډه مبارزه کړې او نن ورځ هم په سیمه کې د خپلو سیاسي او ملي حقونو لپاره په ډېرو مواردو کې ورته دریځونه او همکاري لري.

د بلوڅ قوم د سیاسي او مدني مبارزې تاریخي شالید

د استعمار ضد دورې د بلوڅو مشرانو لیدلوری یوازې د سیمې د ازادولو تر کچې محدود نه ؤ، بلکې هغوی د ډیموکراسی د لومړنیو اصولو (لکه د ولس استازیتوب او د قانون حاکمیت) په رڼا کې د یو داسې ملي هویت بنسټ اېښودی ؤ چې نن ورځ هم د معاصر سیاسي او مدني غورځنګ روحیه جوړوي.

۱ - د استعمار دورې مبارزین

د نواب مهراب خان مبارزه ۱۸۳۹م کلونه: نوموړی د قلات له لومړنیو خانانو څخه و چې د برتانیا د یوځ پر وړاندي یې په مېړانه جګړه وکړه او په همدې لاره کې شهید شو.

میر چاکر خان رند ۱۶مه پیړی: که څه هم نوموړی په کلاسیک تاریخ کې راځي، خو په بلوڅي فولکلور کې د ملي هویت او شجاعت لومړنی سمبول ګڼل کېږي.

یوسف عزیز مګسي او د "انجمن اتحاد بلوچستان" (۱۹۳۰ کلونه) :نوموړی د عصري بلوڅ ملتپالنې بنسټ اېښودونکی او د استعمار ضد ادبي او سیاسي مبارز ؤ.

میر ګل خان نصیر او عبدالعزیز کورد :د قلات د ملي ګوند مشران چې د قلم او سیاست له لارې یې د بلوڅو د حقونو لپاره غږ پورته کړ.

۲ - د معاصرې دورې سیاسي او مدني مبارزین (له ۱۹۴۸م کال راهیسې)

د هغو مشهورو بلوڅو مشرانو لنډه یادونه چې له نېشنل عوامي پارټۍ (NAP) او د پښتنو له مشرانو (لکه خان عبدالولي خان، اجمل خټک او وروسته له محمود خان اڅکزي) سره ډېر نږدې پاتې شوي، په لاندې ډول دي:

* |میر غوث بخش بزنجو | 1917-1987 | د نېشنل عوامي ګوند (NAP) بنسټ اېښودونکی رهبر، د فدرالي نظام دننه د ډېرې خپلواکی غوښتنه کوله. په 1970 لسیزه کې د بلوچستان ایالت والي او د-NAP حکومت اتحاد اصلي رهبر ؤ. | د مرکزي حکومت لخوا د NAP حکومت تر ړنګیدو وروسته، د حیدرآباد دسیسې(۱) په قضیه کې ونیول شو. په 1987 کې د زړه د ناروغی له عمله مړ شوا| .

* |نواب خیر بخش مری | 1920-2014 | د وسله والې مبارزې معمار، د NAP غړی خو د ګوندي سیاست څخه ناخوښه ؤ. هغه د ډېرې خپلواکی ملاتړ کاوه، حتی د بشپړې خپلواکی غوښتنې ته نږدې ؤ. | د 1970 لسیزې په لومړیو

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

کې د حیدرآباد دسیسې په قضیه کې ونیول شو، بیا کابل ته په جلاوطنۍ کې ؤ. د مرۍ قبیلې مشر ؤ، د بلوچ نسل پالونکي وسله والې مبارزې لپاره یې ایډیالوژیک بنسټ کېښود| .

* |شیر محمد مری (جنرال شیروف) | 1918-1993 | د NAP غړی، د مارکسیست نسلپالونکي، د وسله والې مبارزې پوځي تنظیم کوونکی. په 1960 لسیزه کې د ایوب خان پر ضد د ګوریلا جګړې مشري کوله. | په 1973 کې بیا ونیول شو، بیا کابل ته په جلاوطنۍ کې ؤ. هغه د سیاسي رهبرانو او وسله والو ډلو ترمنځ د اړیکو ټینګولو دنده درلوده، د "د بلوچ د وسله والې مبارزې پلار" په توګه پېژندل کېږي| .

* |نواب اکبر بګټي | 1927-2006 | د بګټي قبیلې مشر، د سیاسي دریځ بدلون ډیر ؤ. د NAP له ړنګېدو وروسته، د ذوالفقار علی بهټو لخوا د بلوچستان والي وټاکل شو، چې د نورو نسلپالونکو له خوا د "خاین" په توګه وبلل شو. | وروسته د مرکزي حکومت سره یې اړیکې خرابې شوې. په 2006 کې د پاکستان د پوځ د عملیاتو پرمهال د کوهلو په یوه غار کې ووژل شو| .

* |سردار عطاالله مینګل | 1929-2021 | د NAP اصلي رهبر، د بلوچستان ایالت لومړنی وزیراعلی. د ډیرې خپلواکۍ غوښتونکی، د بلوچ نسلپالنې یو له تاریخي مشرانو څخه. | د حیدرآباد دسیسې له کبله ونیول شو او څو کاله یې په جیل کې تیر کړل. د هغه مرینه د پاکستان د سیاسي حلقو لخوا د لوی زیان په توګه وبلل شوه| .

* |حبیب جالب بلوچ | ?-2010 | د بلوچستان نیشنل ګوند-مینګل ډلې عمومي منشي، د سنا پخوانی غړی. د سوله ییزې دیموکراتیکې مبارزې ملاتړی ؤ. | په 2010 کې په کوټه کې د نامعلومو وسله والو لخوا ووژل شو| .

۳- د فدرالي نظام دننه سیاسي ګوندونو استازي

دا ډلې د پاکستان د پارلماني نظام په چوکاټ کې د بلوچستان د خلکو د حقونو د ساتنې او د ایالت لپاره د ډیرې خپلواکۍ د ترلاسه کولو هڅه کوي.

میر صادق سنجرانی :د بلوچستان عوامي ګوند (BAP) بنسټ اېښودونکی مشر او پخوانی د سنا مشر. هغه د فدرالي کچې سیاستوال دی چې د مرکزي حکومت سره یې د اړیکو د ټینګولو له لارې د ایالت د ګټو د ساتنې هڅه کړې ده.

نوابزاده خالد مګسي :د BAP اوسنی مرکزي مشر او فدرالي وزیر. هغه د ګوند د خپلواکې سیاسي قوې په توګه د ساتلو او د ایالت په سیاست کې د رول لوبولو ټینګار کوي.

ډاکټر عبدالمالک بلوچ : د ملي ګوند (National Party) مشر او پخوانی د بلوچستان وزیراعلی. دا ګوند د پخواني نیشنل عوامي ګوند (NAP) سیاسي او نظریاتي امتداد ګڼل کیږي او د ټولو قومونو د یووالي لپاره د دیموکراتیک پلیټ فارم د رامنځته کولو هڅه کوي.

سردار عمر ګورګیج: د پاکستان پیپلز ګوند (PPP) د بلوچستان د څانګې مشر. هغه د یو لوی فدرالي ګوند د استازي په توګه د ایالتي سیاست په چوکاټ کې فعال دی.

۴- چریکي او وسله واله مبارزه (معاصره دوره)

د بلوڅو د اوسني خوځښت او جیوپولیټیکي ننګونو د پوهېدو لپاره د هغوی د اوسنیو فعالو سیاسي او چریکي (وسلهوالو) مشرانو پېژندل خورا مهم دئ. نن ورځ د بلوڅو سیاسي ډګر او چریکي سنګرونه د نوي نسل د داسي مشرانو په لاس کې دي چې د تېرو مشرانو (لکه نواب اکبر بګټي یا عطاالله مینګل) په پرتله خورا توندلاري او په نوې ستراتیژۍ سمبال دي. د ۲۰۲۶ ز کال تر ننيو جریاناتو پورې، د بلوڅو تر ټولو مشهور فعال مشران هغه کسان دي چې د پاکستان د دولت او د چین د اقتصادي پروژو (لکه سيپيک او ګوادر بندر) پر وړاندې د یوې سختې او همغږې چریکي جګړې مشري کوي :

- بشير زيب بلوچ : نوموړی د تر ټولو خطرناکې او فعالې چریکي ډلې، یعنې د بلوچستان لیبریشن ارمي (BLA)[بلوچستان د آزادی پوځ] د اصلي او تر ټولو اغېزناکې څانګې عمومي مشر دئ. بشیر زیب د نوي نسل د هغو کسانو څخه دئ چې د پخوانیو خانانو برعکس، پخپله د محصلینو له تنظیم څخه راپورته شوی دئ. د هغه تر مشرۍ لاندې، BLAد "مجيد بریګېډ" په واسطه د ځانمرګو انتحاري او چریکي بریدونو لړۍ په بلوچستان، سیند او حتی په پنجاب سیمو کې خورا تېزه کړې ده .

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

- ډاکتر الله نظر بلوچ: نوموړی د بلې لويې چريکي ډلې، يعني د بلوچستان ليبريشن فرنټ (BLF) [**بلوچستان د آزادی محاذ**] سرغندوی او مشر دئ. الله نظر پخپله ډاکتر دئ او د بلوڅو د دغې لومړی کرښې د چريکانو تر ټولو فکري او پوځي ماهر ګڼل کېږي. هغه او بشير زيب د نورو وړو ډلو سره يو ځای د "براس (BRAS) " په نوم يو لوی پوځي ايتلاف جوړ کړی چې د پاکستاني پوځ پر وړاندې په همغږی لوی بريدونه تنظيموي .
- عبدالرحمان بلوچ او محمود بلوچ :دا د ايران په خاوره (سيستان او بلوچستان) کې د بلوڅو د نوي سني او ملتپال چريکي ايتلاف مشران دي. هغوی د ۲۰۲۵ ز کال په وروستيو کې د **"جيش العدل"** او نورو ډلو په يوځای کولو سره د "پيپلز فايټرز فرنټ (PFF) "په نوم يو نوی وسلهوال سنګر پرانيستی چې د ايران د سپاه پاسداران پر وړاندې جګړه کوي .
- حربيار مري او براهمداغ بګټي :دا دواړه د پخوانيو لويو خانانو (نواب مري او نواب اکبر بګټي) اولاده ده. که څه هم هغوی په اروپا (لندن او سويس) کې په جلاوطنۍ کې ژوند کوي او په سيمه کې يې چريکي نفوذ د بشير زيب او الله نظر په پرتله کم شوی، خو لا هم د خپلو ډلو معنوي مشران ګڼل کېږي .

۵ - سياسي او مدني خوځښتونو مشران:

د نوي نسل او ښځو په مشرۍ د معاصر سوله ييز او مدني غورځنګ ظهور. دا مشران وسلې نلري، مګر د مدني، قانوني او ولسي لاريونونو له لارې د پاکستان په داخل کې تر ټولو لوی سياسي نفوذ لري:

- **ماهرنګ بلوچ** :(Dr. Mahrang Baloch) دا ۲۸ کلنه ډاکتره نجلۍ نن ورځ د ټول بلوچستان د ولسي او سوله ييز مقاومت تر ټولو مشهوره، محبوبه او ځواکمنه څېره ده. هغې د "بلوچ يکجهتي کميټی (BYC) " مشري کوي. ماهرنګ بلوچ وکولای شول چې په زرګونو بلوڅې ښځې او ځوانان د جبري لادرکه کېدنو او د پوځ د ظلمونو پر ضد واټونو ته راوباسي. د هغې ولسي نفوذ اوس د چريکانو څخه کم نه دئ، ځکه د کلتور په معنوي جوړښت کې يې لوی انقلاب راوستی دئ .

ډاکتر حی بلوچ او د ملتپالو ګوندونو مشران :په رسمي سياست کې کسان لکه ډاکتر عبدالمالک بلوچ (د بلوچستان پخوانی اعلی وزير) د "نيشنل پارټی" له لارې په پارليماني ډګر کې فعال دي، مګر د ځوان نسل او چريکانو په منځ کې د دغو رسمي سياستوالو باور کم شوی دئ، ځکه هغوی د اسلاماباد له مصلحتونو سره تړلي ګڼل کېږي.

د لمړی برخې پای
دويمه برخه کې د ايران او افغانستان د بلوچانو په هکله بحث دئ
د اکتوبر ځلورمه 2026 مونيخ

انجينير شير ساپی

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليرلو مخکې په ځير و لولئ